

mgr Marek Rolek
DZIEDZICTWO KULTUROWE I PRZYRODNICZE
SZANSĄ ROZWOJU GMINY DĘBOWIEC.

*„Każdego dnia na skutek zaniedbania
tracimy następne części naszego dziedzictwa.
Bez niego stajemy się nijacy, szarzy, nierozpoznawalni
– stajemy się ludźmi bez tożsamości”.*

Walory kulturowe i przyrodnicze terenów położonych w obrębie Gminy Dębowiec od lat stanowią o atrakcyjności ziemi, położonej w południowo-zachodnim paśmie Pogórza Jasielskiego i północnej części Beskidu Niskiego. Zarówno Dębowiec, jak i okoliczne malownicze, często zapomniane wioski przyciągają swym urokiem turystów, pielgrzymów, pasjonatów ciszy i nieskażonej przez człowieka przyrody. Wartość i piękno tych miejsc, ważne w wymiarze narodowym, od maja 2004 roku winno być lokowane w wymiarze europejskim. Zabytkowe kościoły, przydrożne kapliczki, cmentarze wojenne, kultura Łemków i przyroda Magurskiego Parku Narodowego są wartością nie tylko dla mieszkańców czy gminy, ale również, a może przede wszystkim dla Państwa a nawet Europy.

Niestety pomimo tak wielu kulturowych i przyrodniczych zalet ziemi dębowieckiej nie stworzono jeszcze dla tego terenu strategii rozwoju kultury. Ziemia ta nie doczekała się dokumentu, który kompleksowo obejmie rozwój i promocję regionu, a jednocześnie ochroni bogactwo kulturowe i przyrodnicze od nadmiernej eksploatacji. Wciąż brak w świadomości mieszkańców potrzeby ochrony własnego, niepowtarzalnego dziedzictwa.

Istniejące publikacje zawierają informacje o historii, położeniu geograficznym, zabytkach i interesujących miejscach.

Pionierska praca ks. Władysława Sarny z 1908 roku, opisuje poszczególne parafie powiatu jasielskiego. Pomimo iż powstała prawie sto lat temu jest wciąż nieocenioną bazą dla następnych opracowań. Szczegółowe zagadnienia dotyczące historii powiatu jasielskiego zebrane są w obszernej, zbiorowej pracy z 1964 roku, pod redakcją Józefa Garbacika. Z nowszych wydawnictw na uwagę zasługują prace Wiesława Hapa, Janusza Michalika, Artura Bata, Jacka Guzika i Mieczysława Proska. Autorzy opisują ogólną historię regionu ze wskazaniem na walory kulturowe wybranych miejscowości. Wśród pozycji poświęconych wyłącznie Gminie Dębowiec, wyróżnić należy pracę ks. Józefa Pochwata. Praca tematycznie związana jest z historią Sanktuarium Matki Boskiej Saletyńskiej w Dębowcu. Opracowanie zbiorowe pod redakcją Stanisława Mendelowskiego zaś ogólnie przedstawia poszczególne parafie i miejscowości Gminy Dębowiec. Na szczególną uwagę zasługują tematyczne prace dotyczące zabytków powiatu jasielskiego, cmentarzy wojennych, dworów i dworków Jasielszczyzny, oraz Magurskiego Parku Narodowego.

Moje osobiste zainteresowanie kulturą i ochroną przyrody stały się bodźcem do podjęcia próby napisania pracy dyplomowej z zakresu zarządzania kulturą. Niniejszy tekst, pomimo pierwszych prób wyłącznie teoretycznego potraktowania problemu, przyjął ostatecznie formę zdecydowanie skierowaną w stronę praktycznego działania na rzecz ochrony dziedzictwa Gminy Dębowiec.

DZIEDZICTWO DĘBOWIECKIEJ ZIEMI

Miejsca i obiekty o wartości historycznej.

Opisane poniżej miejsca przyciągają swym urokiem i zarazem mogą stanowić bazę dla działań promocyjnych Gminy Dębowiec. Dokładne opisanie dziejów regionu można odnaleźć w prezentowanej powyżej literaturze.

DĘBOWIEC:

- 1 Kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Apostoła – murowany, zbudowany w 1842 roku. W ołtarzu głównym zachowany renesansowy obraz św. Bartłomieja Apostoła z końca XVI w.,
- 2 Sanktuarium Matki Boskiej Saletyńskiej – murowany kościół wraz z otoczeniem parkowym (w nim kalwaria, źródło i okazały, liczący kilkaset lat dąb). Sanktuarium jest miejscem licznych pielgrzymek,
- 3 Kościółek cmentarny – murowany, wzorowany na świątyni parafialnej, zbudowany w 1869 roku,
- 4 Kapliczka murowana „Mikołajek” z XVIII w. - dwukondygnacyjna, usytuowana przy drodze do Jasła, obecnie odnowiona,
- 5 „Rotmistrzówka” – najstarszy budynek przy rynku zbudowany w XVIII w. Przed nim kopia figury św. Floriana z 1891 roku (oryginał z 1780 roku zniszczony w 1866 roku),
- 6 Resztki dawnego dworu z XVIII w. – usytuowane na terenie zajmowanym obecnie przez księży saletynów,
- 7 Drewniane domy mieszczkańskie z XIX i pocz. XX w. – m.in. „Dom dla ubogich” z ponad 200 letnim drewnianym krzyżem,
- 8 Cmentarz z I wojny światowej nr 18, projektu Johanna Jägera – umieszczony na cmentarzu parafialnym, odremontowany w 1992 roku.

WOLA DĘBOWIECKA

Drewniany dworek z XIX w. – położony w malowniczym parku, jeden z nielicznych tak dobrze zachowanych drewnianych dworków w Polsce.

CIEKLIN

- 1 Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła – zbudowany wg projektu Jana Sas – Zubrzyckiego w 1904 roku. W kościele zachowany zabytkowy dzwon z 1653 roku, kropielnica z początku XVIII w. oraz rzeźba Chrystusa zmartwychwstałego datowana na przełom XVI/XVII w.,
- 2 Cmentarze z I wojny światowej projektu Johanna Jägera:
nr 12: masowa mogiła (obecnie obiekt zupełnie zniszczony)
nr 13: kurhan ziemny obmurowany z 1916 roku,
nr 14: restaurowane po zniszczeniach mogiły na zboczach góry Cieklinki, okazała kaplica oraz kilka ustawionych wzdłuż leśnej ścieżki kapliczek.

WOLA CIEKLIŃSKA

- 1 Cmentarz łemkowski – wraz z miejscem po rozebranej drewnianej cerkwi z XVIII w. jest świadectwem historii zamieszkującej ten teren ludności łemkowskiej,
- 2 Cmentarz wojenny z I wojny światowej projektu D. Jurkoviča, okazały cmentarz otoczony kamiennym murkiem z wewnętrznym oficerskim grobowcem,
- 3 Cmentarz wojenny z I wojny światowej na Sieniawie – projektu D. Jurkoviča, nieco odmienny wygląd od pierwotnego kształtu.

FOLUSZ

Ruiny tartaku wodnego – usytuowane razem z uszkodzoną tamą w malowniczym górskim potoku Kłopotnica.

Walory przyrodniczo – krajobrazowe regionu.

Wyjątkowe znaczenie dla gminy ma jej położenie. Teren ten jest częścią południowo-wschodniej Polski, leży w paśmie Pogórza Jasielskiego i Beskidu Niskiego. Dodatkowym atutem jest obecność na tym terenie Magurskiego Parku Narodowego, usytuowanego w południowym krańcu gminy.

Magurski Park Narodowy jest najważniejszym dla gminy obszarem pod względem przyrodniczo-krajobrazowym. Po długich staraniach został utworzony w 1995 roku. Wraz z otuliną na terenie gminy swym zasięgiem obejmuje wioski Folusz i Wolę Cieklińską. Bogata fauna i flora parku jest magnesem przyciągającym coraz większą ilość turystów. Do najważniejszych cech charakteryzujących Magurski Park Narodowy należą:

- wysokie zalesienie z ponad 100 letnim drzewostanem bukowo – jodłowym,
- rozległe obszary półnaturalnych łąk i pastwisk z rzadkimi, chronionymi gatunkami roślin,
- obecność rzadkich gatunków zwierząt, prawie niespotykanych w takiej różnorodności w innych rejonach kraju (niedźwiedź, wilk, żbik, orzeł przedni, orlik krzykliwy, puszczyk uralski, nadobnica alpejska),
- istnienie zabytków kultury materialnej w postaci cerkwi, kapliczek, krzyży, cmentarzy (szczególnie z okresu I wojny światowej).

Na terenie gminy początek biorą następujące szlaki turystyczne:

- zielony szlak turystyczny z Folusza do Gorlic przez Magurę Wątkowską, Rezerwat Kornuty, Ferdel, Wapienne,
- zielony szlak turystyczny z Folusza do Ożennej przez wodospad w Foluszu, Hutę Pielgrzymką, Mrukową, Brzezową, Kąty, Krempną,
- żółty szlak turystyczny z Folusza do Koniecznej przez Magurę Wątkowską, Bartne, Banicę, Wołowiec, Nieznajową, Radocynę,
- czarny szlak turystyczny z Folusza na Górę Barwinek przez „Diabli Kamień”.

Obok nieocenionych walorów Magurskiego Parku Narodowego ważną rolę odgrywa krajobraz na pozostałym obszarze gminy.

- 1 Góra Cieklinka – miejsce widokowe, na jej zboczach dawny kamieniołom oraz malownicza wioska Wołaskie,
- 2 Dolina potoku Bednarka – na terenie gminy wzdłuż Woli Cieklińskiej, Ciekлина, Dzielca i Radości. Mało uczęszczane ścieżki rozciągnięte na wzgórzach obok doliny są znakomitym miejscem spacerowym z możliwościami turystyki rowerowej i narciarstwa biegowego,
- 3 Dolina Wisłoki – obejmuje na terenie gminy obszar Zarzecza, Dębowca i Majscowej. Malownicze przełomy Wisłoki mającej swój początek w obszarze Magurskiego Parku Narodowego stanowią bazę rekreacyjno-kąpieliskową.

PROPONOWANE FORMY DZIAŁANIA

Zwykle w świadomości społeczeństwa zamieszkującego dany obszar to, co stanowi wspólną własność, nie jest wartością, o którą należy dbać w szerokim zakresie. Paradoksalnie, na zachowaniu dziedzictwa kultury i piękna krajobrazu, niejednokrotnie bardziej zależy osobom z zewnątrz, przyjezdnym, turystom i miłośnikom danego regionu.

Z mojej kilkuletniej obserwacji zachowań ludności zamieszkującej teren Gminy Dębowiec widać jak niewielki jest tu wysiłek w kierunku zachowania własnego dziedzictwa. Skromna jest także wiedza o walorach i możliwościach rozwoju terenów. Ochrona dziedzictwa nie może być tymczasem problemem wyłącznie administracji. Bez współpracy społeczeństwa, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych czy firm prywatnych, starania o zachowanie dziedzictwa, przy jednoczesnym rozwoju gminy, nie są możliwe. Dla osiągnięcia świadomej współpracy i realizacji działań w kierunku ochrony dziedzictwa, istotne znaczenie mają edukacja, informacja, promocja.

Edukacja

Priorytetowe znaczenie dla rozwoju gminy będzie mieć wiedza i wrażliwość najmłodszego pokolenia mieszkańców. To oni stanowią będą o przyszłości tej ziemi. Nie bez znaczenia będzie także uświadomienie dojrzałego pokolenia mieszkańców o zaletach i możliwościach rozwoju.

Korzystając z własnych doświadczeń pedagogicznych przygotowałem wykłady edukacyjne dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Informacje w nich zawarte bazują na istniejącej, fachowej literaturze oraz autorskich fotografiach. Celem wykładów jest przedstawienie jak najszerszej społeczności dziejów wybranych miejscowości, z uwzględnieniem miejsc i obiektów o znaczeniu historycznym, kulturowym i przyrodniczym. Całość wykładów poparta wysokiej jakości fotografiami, prezentowana będzie w z wykorzystaniem oprogramowania i sprzętu multimedialnego.

Ważnym elementem działań edukacyjnych może być stworzenie ścieżki turystyczno - edukacyjnej, która ukazywać będzie miejsca o wyjątkowym znaczeniu historycznym. Najlepszym obszarem do stworzenia takiej ścieżki jest wieś Cieklin i Wola Cieklińska. Na tym obszarze znajdują się m.in. cmentarze z I wojny światowej, zabytkowy kościół, punkt widokowy na górze Cieklince, pozostałości po kulturze Łemków, pomnik Bolesława Fijałkowskiego, prawnuka Tadeusza Kościuszki, stare chaty drewniane.

Zwiększenie efektów edukacji przyniosą także konkursy wiedzy o gminie, z zakresu kultury, historii i przyrody, ogłaszane przez dyrektorów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Zaangażują one nie tylko młodzież, ale również rodziców i nauczycieli.

Informacja

Dostępność do informacji o walorach gminy powinna być możliwa na wielu płaszczyznach. Znaczenie mają zarówno formy tradycyjne (książki, albumy, foldery informacyjne, ulotki, prasa), jak również nowoczesne sposoby informacji w postaci stron internetowych czy płyt multimedialnych. Istotnym źródłem informacji powinni być także mieszkańcy gminy, posiadający częsty kontakt z turystami i przyjezdnymi.

Istniejące publikacje ogólnie lub bardziej szczegółowo opisują dzieje gminy. Wznowienie, zaktualizowanie, zwiększenie nakładu i rozpowszechnienie wartościowych wydawnictw, z pewnością poprawi bazę informacyjną o regionie.

Brak albumu fotograficznego i folderów reklamowych skłonił mnie do stworzenia własnej propozycji. Krótki, o niewielkim formacie folder informacyjny *Gmina Dębowiec* zawiera najważniejsze informacje o gminie wraz z wybranymi zdjęciami. Wielostronicowy album fotograficzny *Gmina Dębowiec – Impresje* ukazuje najpiękniejsze miejsca w rejonie gminy.

Coraz większa powszechność internetu, powinna przemawiać za rozbudową istniejącej strony www, a zwłaszcza wyszczególnienia w niej odrębnego działu poświęconego zagadnieniom kulturalno-przyrodniczym regionu. Informacje zawarte na stronie dotyczą w większości spraw administracyjnych gminy (władze, infrastruktura, statystyka, przetargi, obsługa interesantów, aktualności). Zagadnienia związane z turystyką, ukazane są ogólnie i wybiórczo. Niewielka, słabej jakości galeria zdjęć nie ukazuje w zupełności walorów kulturalno-przyrodniczych gminy. Zatem propozycja opracowania profesjonalnego działu, który kompleksowo obejmie zarówno historię, kulturę, przyrodę jak i możliwości rozwoju turystyki w gminie, wydaje się być priorytetem przy najbliższych aktualizacjach strony.

W szerokim rozpowszechnianiu informacji, nie w sposób pominać kosztownego, choć skutecznego sposobu informacji jakim jest telewizja i radio. Niebanalne, wizualne i foniczne opracowania o charakterze informacyjno-reklamowym, przedstawiające zalety gminy, będą zachęcać decydentów różnych szczebli do finansowego wspierania lokalnych inicjatyw i ułatwiać poszukiwanie sponsorów i partnerów.

Promocja

Skuteczna promocja regionu wymagać będzie kompleksowych i długofalowych działań profesjonalistów, mieszkańców i władz gminy. Jednym z pierwszych, być może najważniejszych kroków, powinno być stworzenie dokumentu stanowiącego o strategii rozwoju kultury na tym terenie na najbliższe lata. Wyodrębnienie i opisanie celów strategii pozwoli na stopniową realizację zarówno priorytetowych jak i drugorzędnych zadań. Jedynie kompletny i przemyślany dokument może być punktem wyjścia do promocyjnych działań.

Promowanie regionu może odbywać się na kilku płaszczyznach:

- przedstawianie regionu jako gminy przyjaznej zarówno dla mieszkańców, jak i turystów,
- ukazywanie różnorodnych walorów, kulturowych i przyrodniczych regionu,
- organizowanie interesujących imprez kulturalnych i sportowych,
- kształtowanie pozytywnego i twórczego myślenia o gminie wśród najmłodszego pokolenia mieszkańców,
- wspieranie wartościowych inicjatyw, o charakterze promocyjnym,
- tworzenie zewnętrznego wizerunku gminy, dbającej o własne dziedzictwo, a zarazem odważnie wychodzącej ku nowym wyzwaniom i nowym możliwościom rozwoju.

Podsumowując uwagi związane z problemem ochrony dziedzictwa Gminy Dębowiec, łatwo dostrzec, że najważniejszą sferą działań, obok informacji i promocji, jest edukacja mieszkańców omawianego regionu. Świadomość i wiedza dotycząca wartości i walorów ziemi, na której mieszkają, zapewne uwrażliwią będą na tę problematykę obojętne w większości dotąd społeczeństwo. Szacunek i troska mieszkańców o własne dziedzictwo, uchroni kulturowe obiekty i dziewiczą przyrodę od zniszczenia i nadmiernej eksploatacji.

Pozostaje zatem nadzieja, że moja skromna praca spotka się z zainteresowaniem władz i przyczyni się do większego, bardziej świadomego zainteresowania kulturą na tym terenie.

Bibliografia

- Bata Artur: *Jasło i okolice*, Krosno 1996.
- Bednarczyk Małgorzata: *Organizacje publiczne. Zarządzanie konkurencyjnością*, Warszawa-Kraków 2001.
- Bendixen Peter: *Wprowadzenie do ekonomiki kultury i sztuki*, Kraków 2001.
- Dacyl Aleksandra, Dranka Zbigniew, Świstak Zdzisław (red.): *Na śladach dworów i dworków Jasielszczyzny*, Jasło 2005.
- Frodyma Roman: *Galiczyjskie cmentarze wojenne, tom I. Beskid Niski i Pogórze*, Warszawa-Pruszków 1995.
- Garbacik Józef (red): *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego*, Kraków 1964.
- Górecki Andrzej, Krzemień Kazimierz, Skiba Stefan, Zemanka Bogdan (red.): *Przyroda Magurskiego Parku Narodowego*, Krempna - Kraków 2003.
- Grzesik W., Traczyk T.: *Beskid Niski. Od Komańczy do Bartnego. Przewodnik turystyczny*, Warszawa 1997.
- Guzik Jacek, Proska Mieczysław: *Powiat Jasielski*, Krosno 2000.
- Hagoort Giep: *Przedsiębiorczość w kulturze*, Kraków 1997.
- Hap Wiesław: *Ziemia Jasielska naszą matką ojczyzną*, Jasło 1998.
- Ilczuk Dorota: *Polityka kulturalna w społeczeństwie obywatelskim*, Kraków 2002.
- Ilczuk Dorota: *Sektor non profit w kulturze. Analiza instytucjonalno-finansowa fundacji i stowarzyszeń*, Warszawa 1995.
- Iskrzycka Grażyna: *Historia Parafii Cieklin w latach 1945 – 2000*, Kraków 2002. (praca magisterska)
- Kożuch Barbara: *Zarządzanie publiczne w zarysie*, Białystok 2003.
- Kożuch Barbara: *Zarządzanie w sektorze publicznym*, Białystok 2003.
- Magoska Maria: *Obywatel w procesie zmian*, Kraków 2001.
- Mazurek – Łopacińska Krystyna (red): *Kultura w gospodarce rynkowej. Problemy w adaptacji marketingu*, Warszawa -Wrocław 1997.
- Mazurek – Łopacińska Krystyna: *Kultura polska a Unia Europejska. Problemy, wyzwania, nadzieje*, Wrocław 1998.
- Mendelowski Stanisław (red.): *W Gminie Dębowiec*, Krosno 200?.
- Michalik Janusz: *Jasło i okolice*, Krosno 2002.
- Orzechowski Emil: *Wokół zarządzania kulturą, edukacją, mediami*, Kraków 1999.
- Pawłowska Krystyna, Swaryczewska Magdalena: *Ochrona dziedzictwa kulturowego. Zarządzanie i partycypacja*, Kraków 2002.
- Pochwat Józef Ks.: *Dębowiec znany i nieznan*, Kraków 1996.
- Sarna Władysław Ks.: *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 1908.
- Szomburg Jan: *Kultura i przemysł kultury szansą rozwojową dla Polski*, Gdańsk 2002.
- Tomkowiczowa Stanisława: *Inwentarz zabytków powiatu jasielskiego*, Kraków 2001.
- Walas Teresa: *Zrozumieć swój czas. Kultura polska po komunizmie - rekonesans*, Kraków 2002.
- Wojciechowski Jan: *Kultura i polityki*, Kraków 2004.